

Méltó hát, hogy vesztések módjára búcsúzzunk tőled. Szeretetünk és megrendülésünk persze most mást jelent, mint jelentett volna életedben. Többet jelent. Így búcsúztatunk, így ölelünk át. Missziód valójában most kezdődik. Gabriel Marcel vigasztaló ítélete szerint: „Az élők elviselhetetlenek lennének halottak nélkül”. Halálad — ha lehet — egy még nagyobb föladatot ró rád. Segíts élni bennünket, ha másként nem, kezeld halálon túli, utánozhatatlanul, egyedül a holtaknak kijáró szelíd útmutatásával: hogy lépjünk be és járjuk végig mi is azt a bizonyos labirintust, amit te megjártál, hogy egyszer mi is hasonlóak lehessünk hozzád. Ámen.

A BUDAI OROSLÁN

Ettre Ferenc, akit jól ismerünk *Az elveszett bárány* című Sötér-regényből, sietősen halad el napról napra a Lánchíd budai oroslánja alatt. S nemcsak őt látjuk viszont, hanem Bengyert is, a költőt, Mazurát, az „elnök”-öt, Fábián Kristófot, a bölcselőt, s a többieket mind, akiknek sorsa oly sokat ígérőn, s folytatást kívánón bontakozott ki az előző regényből. Igaz, néhányan hűtlenekek lettek az oroslánhoz. Az ötvenes évek elején vagyunk: olykor-olykor fekete autót áll meg egy ház előtt, s a környék lakói rémülten találgatják, vajon kiért jöttek. Így tűnik el szemünk elől egy időre Agostyán, az elveihez hű, ízig-vérig becsületes kommunista és Ollári, aki hasonlóképpen elvű katolikus. Fábián Kristóf pedig visszahúzódik lakásába, kedves filozófusai közé, s teáját kavargatva józan bölcsességgel és előrelátással figyeli az eseményeket. Ő az, aki már *Az elveszett bárányban* is leginkább megragadta az olvasót nyugalmával és higgadt helyzetértékelésével. E tulajdonságaira majd még nagyobb szüksége lesz ezekben az esztendőekben, amikor ellenfelei hosszú időre őt magát is elhallgattatják, művei körül pedig javában dúl a vita, a szenvedélyek vihara.

Érintetlen maradhat-e bárki is, aki részese ennek az ellentmondásoktól korbácsolt kornak? Ez Sötér István regényének legfontosabb kérdése. Ettre telve van jószándékkal, tettvágygal, s nyitott szívvel adja át magát az új világnak. Hosszú ideig nem érzékeli maga körül a baljós jeleket. Látszólag érintetlen marad. De csak azért, mert szívét változatlan erővel és szenvedéllyel óvja feleségének, Klárának, és légies lányának,

Krisztinának a szeretete. Más és más meggyőződéstől kormányozva ők ketten lesznek azok, akik képesek egy új, öntörvényű világot teremteni köréje, s ebben a kicsiny milióban az őszinteség, a becsületesség és a megértés eszményei világítanak változatlan vonzerővel.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy Klára ne látna világosan, vagy hogy Krisztina bontakozó női ösztönével ne sejtene meg pontosan, hogy Ettre voltaképp a szakadék szélén egyensúlyoz. Alapjában naiv ember, de a kor mindenkit számvetésre és megnyilatkozásra készítet. Ettre azzal, hogy fábianista marad, hogy önkéntes őrséget áll Szent Dávid kápolnájánál, melyet le akarnak bontani, hogy szó nélkül vállalja a szegedi kirendeltség vezetését, voltaképpen már bizonyosságát adta tiszta emberségének. A dolgok azonban úgy alakulnak, hogy ennek a csendes tudósnak szembe-sülnie kell a kor legtragikusabb eseményeivel, s ha lassan, ha tétozva is, de mind tudatosabban érzi, hogy neki is tennie kell valamit a benuultságból épp hogy tápászzkodó főváros érdekében. Ezért indul el védett pasaréti otthonából, keresztül a még mindig nyugtalanul ziháló városra, hogy eleget tegyen Agostyán hívásának, aki az egyik külső kerületben, Külső-kelenfokon állt a helyreállítási munka élére. S hogy Ettre nem fog eltévedni, annak bizonyítéka az oldalán haladó Krisztina, aki tiszta gyermeki örömmel örvendezik e romantikus útnak, s ugyanakkor a kiválasztottak elhivatottságával halad apja oldala mellett, hogy céljához segítse.

Sötér István a magyar történelem legizgalmasabb, legforróbb esztendeit írta meg regényében. Noha nem is egyszer hangsúlyozza, hogy az a terület, melyen

* Sötér István: Budai oroslán (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978)

Ettre mozog társaival, voltaképp csak az életnek kicsiny szelete, mégis azt mondhatjuk, sikerült megírnia egy korszak és egy nemzedék regényét. E nemzedék telve hittel és jószándékkal kezdett az új világ építésébe, s a legnehezebb események során is megtalálta küldetését a világban, lett légyen az akár Bengyer, aki egy időben sematikus költeményeket írt, akár Fábíán Kristóf, kinek bátorsága és elvhű szilárdsága bárkinek példájául szolgálhat. Az élet teljességét valósítják meg a sokoldalúan jellemzett, sokszor ironikusan mozgatott figurák, mindenekelőtt Mazura, aki oly magától értetődő természetességgel váltogatja meggyőződéseit, mint mások zakójukat, és Regula Tivadar, aki akkor érzi magát igazán elemében, amikor a Szabadegyetem munkatársait éleslövészetre oktathatja.

Sőtér Istvánnak az a nagy regényírói trouvailla-ja, ahogy átszilázza az eseményeket. A romantikus regény hagyományait követve, de a hagyományos regénykompozíciót újra meg újra tudatosan oldva, olyan keretet tud teremteni, melyben egymás mellett élhet a „való” és „annak égi mása”, a tény és kommentárja. Ami Szerb Antalék számára lelkesült felfedezés, majd tudatos kísérletek terepe lett: az epika esszéizálása, az Sőtér István számára természetes adottság, melyben oly könnyedén jár, mint a bűvészek a trapezón. S ugyanakkor ezeknek az esszéisztikus részleteknek nagyon fontos funkciójuk van: bennük kommentálja sokszor az író a kort és a cselekményt, ad feloldozást hőseinek, vagy ennek reményét továbbra is megvonja tőlük. S e keretnek ugyan-csak elidegeníthetetlenül fontos része a balladai homály, mely szorongó, kísérletes érzésekkel, látomásokkal telíti a regényt. Az író mesterien előlegez eseményeket és tényeket. Találós jelzésekről olvashatunk és csodálatos jelenésekről, melyeknek azonban oka és magyarázata mindig a valóságban rejlik.

S ha már a regényírói modorról és eszközökről szólnunk, lehetetlen észre nem venni a *Budai oroszlán* csendes, évdő humorát, mely kétségtelenül új vonása Sőtér István regényeinek. Felejthetetlen telitalálat az a rész, melyben Mazura a sétámenetek eszméjét javasolja. Izsóp ugyanis éles hangú cikkben támadta meg a Szabadegyetemet (s emlékezhetünk: egy-egy ilyen cikk annak idején sokszor jelentette emberek és intézmények végét), mire Mazura, az elnök, a sétámenetek eszméjével felel,

mintegy azt válaszolva a támadásra, hogy az intézmény minden vonatkozásban ép: teste és lelke is. Egy ilyen sétámenet során Ettre csatlakozik az elnökhöz, együtt loholnak a zezzugos budai utcácskákon, Mazura lihegve közli Ettrevel terveit és utasításait, ennek pedig minden igyekezete arra irányul, hogy lépést tartson vele. Végül a lihegő futást gyermekek kaján gúnykacaja kíséri, s ekkor térnek be a Gyógyteázóba, ahol magas vérnyomás és lábizzadás ellen egyaránt lehet italt kapni.

Kitűnően megfogott alakok egész sora jelenik meg a regényben, s az olvasó mindegyikük sorsára kíváncsi lenne. Nemcsak Ettre érlelődésének folyamata érdekel most már, holott nem volna érdektelen megtudni, vajon ez az alapjában véve érzékeny ember hogyan talál majd kontaktust a nyers valósággal. S nemcsak Klára asszony és Krisztina — e tragikus angyal — életútja kínál vonzó tanulságokat, felismeréseket. Az író felkelti érdeklődésünket Bengyer iránt, vajon mit tesz a tehetséges költő a váratlanul megtalált szeretettel? Hogyan találja meg helyét az újuló és immár tisztult arcát mutató világban Olári? Mi történik Mazurával, és a mazurákkal, akik oly gátlástalan kiszolgálói voltak a hatalomnak? Kezdetben Az elveszett báránycsapat nem ismerő olvasó számára talán kicsit sok a név, az alak, de aztán egyénivé válik mindegyik, arcot kapnak, tartást, hallani véljük hangjukat és vonzanak vagy taszítanak, attól függően, hol találják meg helyüket a nagy kavargásban. Még izgalmasabb volna nyomon követni annak a három tehetséges fiatalembernek a sorsát, akik Szege-den kötődtek Ettrehez.

A szereplők világa felett a történelem boltozata magasodik. Nemcsak az ötvenes évek történelme, hanem alkalmi analógiákban szinte az emberiség egész kultúrtörténete. Kivált Fábíán Kristóf él szívesen analógiákkal, de ezek a művészi irányzatok és egyéniségeket felvillanító gondolatföredékek az egész regényt átszövik, s a műnek olyan hangulatot kölcsönöznek, mintha szünet nélkül szólna valahol egy varázslatos Debussy-darab.

Ettre Ferenc alakjának előképei között nem nehéz felismerni a régebbi Sőtér-regények jellegzetes figuráit, akár a *Fellegjárás* Mihályát. A *Budai oroszlán* stílusa is mutat bizonyos rokonságot a régebbi regényekével: az író most is rendkívül szépen, választékosan fogalmaz, érezhető gonddal hajol a szavak

és mondatok fölé. De lehetetlen nem észrevenni, mennyire kitágult, mennyire életszerű lett világa. Ha csak egyetlen alakot követünk nyomon, Milfájtot, aki az Akermes utcai piacon fagyos krumpelit mér a vevők szatyraiba, s közben gúnyos megjegyzéseket tesz a nagyságakra, rögtön rábredünk, hogy Sötér István új réteget asszimilál, mégpedig megkapó hitellel és életszerűséggel.

Ahogy *Az elveszett bárány*, a *Budai oroszlán* is nyitva hagyja hőseinek sor-

sát. Finom jelzések akadnak ugyan bőven, melyek előrevetítenek egyet és mást az utakról és az emberekről, de reméljük, Sötér István újra regényre szélesíti majd ezeket a jeleket. Mert fontos korról ír, s az is fontos, amit elmond a hűségről és az emberi tartásról. Hadd reméljük, hogy a regényfolyam nem ért véget e kötetnél, mely az utóbbi évek egyik legfontosabb regényét tartalmazza.

SÍKI GÉZA

GYULAFEHÉRVÁRI MADRIGÁLOK

Ez a lemez mindenekelőtt a közreadó, Barlay Ödön Szabolcs munkáját és hozzáértését dicséri. Giovanni Battista Mosto 1596-ban hunyt el, hatszólamú madrigálokat tartalmazó kötetét Modenában őrzik. Eddig egyetlen művét sem vették lemezre, a Magyar Hanglemezyártó Vállalat tehát világszenzációval jelentkezik, amikor kiadta a Gyulafehérvári madrigálokat. A tájékoztató szöveget, mely Mosto pályafutásának pontos, beleérző rajza s a korszak társadalmi-politikai képének hű tükré, ugyancsak Barlay Ödön Szabolcs írta.

Csak az értheti meg Mosto életének, művészetének regényét, aki ismeri a három részre szakadt Magyarország történetét Erdély, akkoriban, a Báthoryak alatt, biztonságos szigete volt a művészeteknek. Valószínűleg Zsigmond volt a legtehetségesebb zenész a Báthoryak között, aki a reneszánsz kultúra megteremtésének tervét is melengette szívében. Megbizottjai — mint Barlay figyelmeztet rá — gyakran megjelentek Itáliában, hogy Erdélybe csalogassák a legtehetségesebbeket. Mosto pedig kétségkívül ezek közé tartozott. Lassutól tanult, s Palestrina, Lasso, Gabrieli és Marenzio társaságában jelentkezett annak a generációnak tagjaként, melynek legfénylőbb neve Monteverdi.

Mosto nem egyszerűen elsajátította korai zenei köznyelvét, hanem igazi művész módjára élt azzal. A madrigált, az úgynevezett madrigalizmusokat a költemény érzelmi hullámváza megszólaltatásának eszközéül tekintette. Ilyen vonatkozásban a Gyulafehérvári madrigálok

zenei anyaga igen tanulságos és gazdag. A tudós közreadó még olyan példát is említ a XIV. madrigálból, mely már egyenest a barokk világába utal előre: „a manierizmus korában élő Mosto... kilép saját századának kereteiből és előkészítője lesz a még csak csirájában jelentkező barokk muzsikának”.

A zeneszerző, aki Itáliában állás nélkül volt, bizonyára kapott a kedvező alkalmon. Báthory udvarában nemcsak zeneszerzőként működött, hanem Zsigmond udvari tanácsosaként is. 1594-ben tért vissza Padovába, majd két év múltán ismét Erdélybe indult, családjáért. 1596 júniusában itt érte a halál. Nem egyedül ő alkotott Báthory Zsigmond udvarában. Mint Barlay Ödön Szabolcs nagyobb tanulmányából tudjuk (Reneszánsz muzsika a Báthoryak udvarában), a reneszánsz egyik fontos központja virágzott itt, ám a nemzetközi vérkeringésbe mégis Mosto kapcsolta be, aki állandó kapcsolatban maradt kiadóival és a kor jeles madrigalistáival. Itáliába visszatérve egy velencei nyomdában nyomatta ki gyulafehérvári madrigáljait, melyek hosszú hanyóadás után a modenai Bibliotheca Estense-ből bukkantak elő 1946-ban. „A partitúrát — írja Barlay —, melyet Kodály Zoltán és Bárdos Lajos már harminc évvel ezelőtt meg kívánt jelentetni, Vécsey Jenő zenetudós készítette el.”

Ennyit hát „kedvesnőlnök” e valóban világviszonylatban is szenzációnak számító lemezhez. S örömmel regisztrálhatjuk, hogy az előadás és a technikai kivitelezés is méltó a vállalkozáshoz. Párkai István vezényli a Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola Kamarakórusát, mely ismét bebizonyítja, hogy ilyen feladatok

* Giovanni Battista Mosto: Il primo libro de' madrigali (Hungaroton, SLPX 11867)